

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів
Допущено до захисту
Завідувач кафедри

« ____ » _____ 20__ р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності «фінанси та кредит»

за темою:

**«Місцевий бюджет, його значення і роль у соціально-економічному
розвитку території»**

Виконавець:

студентка 41 групи
ФЕФ,
Кисляк Анастасія Олегівна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач,
Коцюрубенко Ганна Миколаївна

/підпис/

Одеса 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	6
1.1. Економічна сутність та значення місцевих бюджетів.....	6
1.2. Організаційно-правові засади функціонування місцевих бюджетів.....	12
1.3. Розвиток місцевих бюджетів України.....	19
РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ (НА ПРИКЛАДІ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	27
2.1. Склад і структура доходів обласного бюджету Одеської області...27	27
2.2. Аналіз виконання обласного бюджету Одеської області.....	35
2.3. Оцінювання соціально-економічного розвитку Одеської області як основи формування місцевого бюджету	42
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	51
3.1. Зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів	51
3.2. Проблема збалансування доходів та видатків місцевих бюджетів в умовах нестабільності економіки	60
ВИСНОВОК	69
Список використаних джерел	73
Додатки	77

ВСТУП

Важливою передумовою побудови економічно розвинутої держави є ефективне функціонування суспільного сектора, у тому числі його складової частини – місцевого самоврядування. Сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями. Тому саме місцевим бюджетам як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави.

Відтак, в Україні основною проблемою є відсутність належної фінансової бази, що потребує вдосконалення ресурсного забезпечення місцевого і регіонального розвитку, зміцнення доходної бази місцевих бюджетів, визначення напрямів ефективності використання уже наявних ресурсів, адже Чим раціональніше використовуються бюджетні кошти, тим менша відносна потреба в їх залученні.

Отже, у зв'язку з глобальними тенденціями в розвитку місцевих фінансів, що посилюються дією взаємопов'язаних між собою фінансових явищ питання фінансової децентралізації та економічної самостійності регіонів стають особливо гострими. Держава не може успішно розвиватись та економічно процвітати, не даючи гарантій фінансової незалежності місцевим органам влади. Саме це і визначає актуальність обраної теми.

Аналізу місцевих бюджетів України, їх особливостям і структурі велику увагу приділяли як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Окреслені питання розглядалися в роботах К. М. Бліщука, Л. Р. Михайлишина, В. В. Прохорової, Н. І. Власюка М. Артус, В. Булавинець, О. Бойко-Слобожан, О. Василик Л. Кондусова та ін. Особливостями удосконалення методів і

прийомів прогнозування доходів і видатків бюджету займалися такі вчені як: Гальчинський А. С., Луценко З. М., Мельничук С. І., Сивульська Н. М. Але і зараз деякі питання залишаються дискусійними, недостатньо вивченими і невирішеними.

Метою даної роботи є розгляд теоретичних та практичних аспектів формування та використання місцевих бюджетів та визначення їх ролі в соціально-економічному розвитку регіонів. Для цього необхідно вирішити такі завдання:

- 1) на основі аналізу літературних джерел та наукових напрацювань охарактеризувати економічну сутність та значення місцевих бюджетів;
- 2) визначити організаційно-правові засади функціонування місцевих бюджетів;
- 3) дослідити розвиток місцевих бюджетів України;
- 4) проаналізувати склад і структуру видатків та доходів обласного бюджету Одеської області;
- 5) оцінити соціально-економічний розвиток Одеської області;
- 6) на основі дослідження зарубіжного досвіду з урахування виявлених проблемних аспектів обґрунтувати шляхи вдосконалення збалансування доходів та видатків місцевих бюджетів в умовах нестабільності економіки.

Об'єктом дослідження є процес формування та виконання місцевих бюджетів. Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають з приводу формування та використання централізованого фонду коштів на місцевому рівні.

Для досягнення поставленої у даній роботі мети використовувались такі методи дослідження, як абстругування, індукція, дедукція, аналіз та синтез, за допомогою яких проводилась оцінка місцевого бюджету, особливостей його розвитку та динаміки, варіанти регулювання цієї діяльності, а також

виокремлення можливостей щодо запобігання негативних тенденцій на сучасному етапі розвитку нашої країни.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти України, які регламентують існуючу бюджетну систему країни, матеріали Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України, дані статистичних щорічників та інформаційно-аналітичних бюлетенів, наукова монографічна література, статті вітчизняних та зарубіжних вчених тощо.

ВИСНОВКИ

В умовах нестабільної економічної і політичної ситуації в країні актуалізується проблема розвитку окремих регіонів. Ефективне задоволення потреб населення залежить від фінансової самодостатності території. Основою фінансової автономії органів місцевого управління є місцеві бюджети, які використовуються для регулювання господарських процесів, розвитку культури і освіти, вирішення соціальних проблем тощо. Саме місцеві бюджети виступають важливим елементом системи фінансового регулювання не тільки регіону, але й економіки загалом; їх збалансованість та оптимальність являє собою одну з основних умов економічного зростання, бюджетне регулювання дає змогу цілеспрямовано впливати на темпи розвитку суспільного виробництва.

Діюча система формування місцевих бюджетів характеризується високим рівнем залежності їх доходної бази від надання трансфертів з державного бюджету та щорічним зменшенням частки закріплених та власних надходжень. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів гостро постає питання удосконалення процесу формування та чіткого розподілу доходів та видатків місцевого бюджетів для більш повного задоволення потреб та інтересів територіальних громад ф підвищення економічного та соціального розвитку територій.

Провівши аналіз формування доходної частини обласного бюджету Одеської області можемо стверджувати, що доходи місцевих бюджетів займають не лише важливе місце у бюджетній системі, але і одне із центральних місць в економічній системі кожної держави, їх роль і значення безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку.

Дослідження структури доходів обласного бюджету Одеської області дало можливість зробити висновок про зниження її стійкості. Йде процес зменшення податкових та неподаткових надходжень у загальній сумі доходів

місцевих бюджетів у порівнянні з попередніми роками та збільшення питомої ваги трансфертів.

Аналіз практики формування доходів, що враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, вказує на зменшення обсягу власних доходів місцевих бюджетів, якими вони можуть самостійно розпоряджатися, а відтак, про звуження фінансової автономії місцевих органів самоврядування та підвищення їх залежності від органів центральної влади. Вкрай потрібно поетапне застосування курсу на зменшення обсягів трансфертів з державного бюджету за рахунок стимулювання підвищення ефективності економічної діяльності регіонів, забезпечення їх достатніми обсягами делегованих і власних доходів.

У процесі розподілу коштів місцевих бюджетів забезпечується пріоритетність фінансування соціальних заходів на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення. Видатки на економічну діяльність, транспорт та дорожнє господарство займають незначне місце у загальних видатках місцевих бюджетів. Видатки на житлово-комунальне господарство та фінансування місцевих програм та заходів мають невелику питому вагу в місцевих бюджетах та характеризуються нестабільною динамікою, що свідчить про відсутність державної стратегічної програми розвитку місцевого самоврядування в Україні, спрямованої на зміцнення його фінансової основи, ручне управління коштами місцевих бюджетів з центру.

Практика формування і розподілу коштів обласного бюджету Одеської облсті свідчить, що у формуванні доходів і видатків обласного бюджету зберігаються загальні тенденції, які характерні для місцевих бюджетів України в цілому, але мають місце деякі особливості характерні для бюджетів різних рівнів. Органи місцевої влади не мають на достатньому рівні фінансових ресурсів для виконання покладених на неї функцій і завдань. Видатки на виконання власних повноважень обласного бюджету мають стійку тенденцію до скорочення.

Проаналізувавши видаткову частину обласного бюджету Одеської області, визначено, що з метою удосконалення її формування варто проводити оцінку ефективності бюджету та робити оцінку планових обґрунтувань видатків, показників фінансової продуктивності та соціальної та економічної ефективності місцевих бюджетів.

При оцінюванні соціально-економічного розвитку Одеської області як основи формування місцевого бюджету було виявлено, що регіон має потужний економічний потенціал для підвищення рівня життя населення, посилення конкурентних переваг та забезпечення надходжень до місцевого бюджету. Одеська область має досить розвинутий морегосподарський комплекс, підприємства якого входять до реєстру великих платників податків і тим самим забезпечують доходну частину місцевого бюджету. Для досягнення кращого майбутнього Одеської області передбачається реалізація комплексу регіональних програм, безпосередніми виконавцями яких є місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування Одеської області. Однак, відсоток виконання цих програм незначний.

Показники соціально-економічного розвитку вказують на негативні сторони розвитку території: прослідковується збільшення заборгованості з виплати заробітної плати, збільшення темпу зростання індексу споживчих цін. Індикатори фінансової стійкості бюджету відображають невідповідність значень аналізованих показників нормативним параметрам і свідчать про погіршення рівня фінансової автономії Одеського обласного бюджету.

З метою зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування доцільно вжити такі заходи: перерозподілити частину надходжень з державного до місцевих бюджетів; дотримуватися цільового та ефективного витрачання коштів місцевих бюджетів, особливо із бюджету розвитку; підвищення якості бюджетного планування на центральному та місцевому рівнях з метою покращення якості надання публічних послуг та досягнення виконання запланованих показників місцевих бюджетів; стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу шляхом розробки і впровадження місцевих бюджетних

програм їх підтримки; широке залучення громадськості до реальної участі в бюджетному процесі на місцях з метою вдосконалення бюджетних процедур у напрямку прозорості, відкритості, публічності та доступності для кожного громадянина.

Реформа бюджетної системи України у напрямку бюджетної децентралізації потребує використання досвіду розвинутих країн щодо забезпечення фінансової автономії та фінансової незалежності місцевих органів влади. Цей процес має супроводжуватися передачею з місцевих бюджетів потужних джерел бюджетних надходжень та розширенням фінансової бази адміністративно-територіальних формувань. Проаналізовано практику формування і розподілу доходів місцевих бюджетів в європейських країнах і встановлено, що основу фінансової автономії органів місцевої влади цих країн становлять місцеві податки і місцеві надбавки до загальнодержавних податків.

Досліджуючи зарубіжні країни, стало зрозумілим, що надання органам місцевого управління відповідальності за збільшення своїх власних доходів є тривалим і складним процесом. Що стосується України, то через фактичну централізацію дохідної бази та слабкі фінансові й адміністративні можливості нереалістичним буде сказати, що цей процес можна швидко здійснити. Однак, якщо уряд має серйозні наміри поліпшити надання послуг через реальну децентралізацію, то необхідно для цього визнати зв'язок між послугами, що надаються на місцевому рівні, та коштами, необхідними для надання таких послуг. Треба здійснити необхідні кроки зараз, щоб Україна могла в майбутньому отримати більшу автономію в доходах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко А.І. Вплив держави на формування місцевих бюджетів у країнах Європи /А.І. Бондаренко//Теорія і практика державного управління – 2010. – с. 185-192
2. Букало А.М. Структура інвестиційних фондів у корпоративній сфері – 2009. – с. 187-190
- 3 . Булгакова С.О., Василенко Л.І., Недбаєва С.М., Фінанси. Бюджетна система України . – 2004 . – с. 110
4. Брязкало А.Є., Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці / ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ/ – 2010. – с. 125
5. Бюджетний кодекс України.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
6. Владимиров, К. М. Місцеві фінанси : навчальний посібник / К. М. Владимиров, Н. І. Чуйко, О. Ф. Рогальський. – Херсон : Олді-плюс; 2007. – 352 с.
- 7.Власюк, Н. І. Місцеві фінанси : навчальний посібник / Н. І. Власюк. – К. : Алерта, 2011. – 328 с.
- 8 Голинська О.В.Про місцеві бюджети-людською мовою: Методичний посібник /,– Миколаїв: – 2014.–154 с.
9. Головне управління статистики в Одеській області.–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
10. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади тат фахівців з розвитку місцевого самоврядування. Київ 2007 269 стр
11. Державна служба статистики України.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

12. Єфремова І.І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення / Єфремова І.І. // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 157-161.
13. Євдокімова М.О. МІСЦЕВІ ФІНАНСИ Навчальний посібник Харків – 2014.– с.156-160.
14. Журавель В.В. Зарубіжний досвід фінансового регулювання розвитку регіону / Журавель В.В. // Вісник Харківського національного університету : зб. наук. праць.-2077.-№ 758.- С.72-74
15. Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» .– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
16. Іщук Л.І Самостійність місцевих бюджеті. Стан, проблеми та шляхи зміцнення/ Економічний форум. – 2012.
16. Кир'язова Т.О., Конспект лекцій для студентів IV курсу всіх форм навчання спеціальності «Фінанси і кредит». Одеса: ОНЕУ, ротاپронт, 2013 р.. – с.27
17. Конституція України .– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254>
18. Кириленко О. П. МОДЕРНІЗАЦІЯ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ . – 2008. – с.134
19. Легкоступ, І. І. Особливості формування місцевих бюджетів України та шляхи зміцнення їх доходної бази / І. І. Легкоступ // Формування ринкових відносин в Україні. - 2010. - №3. - С. 165-170.
20. Луніна І. Бюджетні доходи та податкові повноваження місцевих органів влади / І. Луніна, Н. Фролова // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 37–47.
21. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. Посібник / Л.О. Миргородська – К: Центр навчальної літератури 2003- 240 стр
22. Назаренко Я.Я. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ. – 2011.

- 23.Пасічник, Ю. В. Бюджетна система України : навчальний посібник / Ю. В. Пасічник – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 670 с. – ISBN 978-966-346-373-5.
- 24.Пігуль Н.Г. Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів// Вісник Хмельницького національного університету -2012- стр 138-142
25. Пилипів В. До питання про федералізацію України: проблеми забезпечення бюджетної самодостатності регіонів / В. Пилипів // Економіка України. – 2011. – № 3. – С. 26–34
26. Про заходи щодо збалансування місцевих бюджетів у 2014 році в процесі їх виконання [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 березня 2014 р. № 156-р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-2014-p>
- 27.Рева, Т. М. Місцеві фінанси [Текст] : навчальний посібник / Т. М. Рева, К. Ф. Ковальчук, Н. В. Кучкова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
28. Рішення «Про звіт обласної державної адміністрації про виконання обласного бюджету Одеської області за 2011рік» .– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://oblrada2.odessa.gov.ua/index.php?option>
29. Рішення «Про звіт обласної державної адміністрації про виконання обласного бюджету Одеської області за 2012рік» .– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://oblrada2.odessa.gov.ua/index.php?option>
30. Рішення «Про звіт обласної державної адміністрації про виконання обласного бюджету Одеської області за 2013рік» .– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://oblrada2.odessa.gov.ua/index.php?option>
31. Рішення «Про звіт обласної державної адміністрації про виконання обласного бюджету Одеської області за 2014рік» .– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://oblrada2.odessa.gov.ua/index.php?option>
32. Рішення «Про звіт обласної державної адміністрації про виконання обласного бюджету Одеської області за 2015рік» .– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://oblrada2.odessa.gov.ua/index.php?option>

33. Стефанчук Р.О. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів / Р.О. Стефанчук, О.А. Музика-Стефанчук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності.- 2010. - №1. – С.132 – 138
34. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року.
35. Чабан Я. І. Світовий досвід фінансування соціально- економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень / Чабан Я. І. // Науковий вісник НЛТУ України : [зб. наук. праць]. – 2008. – № 18.10. – С. 135-141.